

До спеціалізованої вченої ради Д 26.889.01
ВНЗ «Національна академія управління»
Міністерства освіти і науки України

ВІДГУК

офіційного опонента д.е.н., професора **Лютак Олени Миколаївни**
на дисертацію **РЯЗАНОВОЇ Наталії Олексіївни**
**«Стратегічні орієнтири розвитку альтернативної енергетики в
національній економіці України»,**
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним
господарством

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Науковий інтерес до проблематики розвитку альтернативної енергетики в останні десятиліття в значній мірі зростає у зв'язку з тим, що енергетичні проблеми виходять на перше місце в світі серед найважливіших пріоритетів і завдань, які належить вирішити суспільству. Сформована база енергетичних ресурсів, на якій будується вся господарська діяльність людства, є вичерпною, причому вже в доступному для огляду майбутньому. У зв'язку з цим, питання енергозбереження, розвитку та впровадження систем альтернативної енергетики стають одними з найбільш актуальних при здійсненні планування господарської діяльності на засадах сталого розвитку.

Проблеми сучасного стану та перспективи розвитку енергетики розглядаються на різних рівнях та в різних аспектах. Державні програми багатьох країн спрямовані на розвиток і вдосконалення систем альтернативної енергетики. Особливо важливим аспектом у використанні альтернативних джерел є визначення стратегічних орієнтирів розвитку альтернативної енергетики в національній економіці України.

В даний час немає єдиної загальноприйнятої методології, на теоретико-методологічному рівні не вирішеними залишаються питання розробки методики оцінювання ефективності розвитку альтернативної енергетики України. Як наслідок, відсутність єдиної методики оцінювання призводить до викривлення отриманих результатів, їх непорівнянності, а відсутність можливості врахування всіх природних, соціально-економічних і екологічних обмежень – до завищених оцінок, і, відповідно, економічних

втрат. Попри наявність численних праць зарубіжних і вітчизняних фахівців із доцільності розвитку альтернативного енергозабезпечення, всім їм бракує системності в дослідженнях проблем ідентифікації орієнтирів розвитку альтернативної енергетики, розробці механізмів підтримки з боку держави, створенні державно-приватних партнерств в альтернативній енергетиці, виробленні правил взаємодії учасників енергетично-логістичних кластерів з органами державної влади та управління, бізнес-структурами, науковими, освітніми установами та іншими організаціями.

Таким чином, актуальність обраної теми дослідження Рязанової Н.О. обумовлена дією сукупності вищезазначених невирішених проблем. Висока актуальність серед них проблеми визначення стратегічних орієнтирів розвитку альтернативної енергетики в національній економіці України, обумовила вибір теми, мети і завдань дослідження.

Метою дисертаційної роботи є комплексне дослідження теоретико-методологічних і методичних засад визначення стратегічних орієнтирів розвитку альтернативної енергетики в національній економіці України і на цій основі теоретичного, методичного та практичного обґрунтування основних положень концепції стратегічного управління розвитком альтернативної енергетики.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність виконання широкого комплексу різнопланових досліджень і розробок, що охоплює 15 різних, але взаємопов'язаних науково-прикладних завдань.

2. Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота Рязанової Н.О. виконана у відповідності до плану науково-дослідних робіт ДЗ «Луганський національний університет ім. Т. Шевченка» та Чернігівського національного технологічного університету за відповідними темами: «Визначення фінансових інструментів для використання проектів фінансового забезпечення альтернативної енергетики в Україні» (№ держреєстрації 0118U000838); «Інноваційно-інвестиційні моделі фінансового забезпечення економічного зростання в Україні» (№ держреєстрації 0117U005554) та «Стратегічні пріоритети та механізми фінансового забезпечення інноваційного розвитку базових галузей національного господарства» (№ держреєстрації 0118U004407). На основі науково-прикладних розробок автором надано обґрунтування необхідності фінансування проектів використання альтернативних джерел енергії та визначення агрегованих фінансових

інструментів, що сприяють подоланню певних інвестиційних бар'єрів у сферу альтернативної енергетики, а також визначення умов досягнення інноваційної ефективності в енергетиці шляхом характеристики властивих їй особливостей, що впливає на методи визначення економічної ефективності інновацій в галузі та сприяє сталому розвитку національній економіці. Особистий внесок автора полягає також в обґрунтуванні еколого-економічної оцінки ефектів від розвитку альтернативної енергетики.

3. Основні наукові результати дисертаційної роботи

Складність і широта обраної теми дисертації, адекватне застосування різноманітного інструментарію досліджень дали змогу отримати комплекс різноманітних наукових і прикладних результатів. Як відзначається на с. 30 - 31: «результат дисертації полягає у створенні теоретико-методологічних засад, методичних положень і організаційних підходів щодо визначення та реалізації стратегічних орієнтирів розвитку альтернативної енергетики в національній економіці України на основі розробки концепції стратегічного управління розвитком альтернативної енергетики». З даним твердженням слід цілковито погодитись, при цьому його необхідно конкретизувати відповідно до поставлених завдань дослідження.

Отже, у дисертаційній роботі Рязанової Н.О. можна відзначити такі основні елементи наукової новизни і практичної значимості отриманих результатів, які в сукупності відповідають рівню докторської дисертації:

1. Визначено і розкрито зміст відмінних ідеологем стратегічного управління розвитком альтернативної енергетики, які складаються з управлінської, економічної, соціальної, галузевої, ресурсно-просторової, безпекової та комплексної ідеологій. Повно і вичерпно окреслено смисловий зміст майбутньої стратегії розвитку альтернативної енергетики можливо за допомогою її стратегічних орієнтирів як комплексу кількісних і якісних характеристик стану альтернативної енергетики на визначені моменти часу у довгостроковому періоді (підрозділи 1.2, 4.1, 5.1).

Зазначена наукова розробка сприяє можливості стратегічного управління розвитком альтернативної енергетики на засадах сталості та змінює бачення сутності стратегічного планування розвитку альтернативної енергетики.

2. Запропоновано Концепцію стратегічного управління розвитком альтернативної енергетики, що побудовано на теоретичному і практичному втіленні положень сталого розвитку в застосуванні до однієї з головних

галузей промисловості; використаний синергетичний підхід до розуміння взаємовпливу соціальних, економічних і екологічних чинників на формування механізмів сталості в галузі. Концепцію представлено на теоретичному, методологічному та організаційному рівнях, системно сформованих на основі визначених стратегічних орієнтирів розвитку альтернативної енергетики (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 5.1).

Дана розробка сприяє прискореному темпу розвитку альтернативних джерел енергії, пріоритетності, обсягам і масштабам використання альтернативних джерел енергії, відіграватиме роль координування розвитку галузевого спрямування та планування регіонального розміщення альтернативних джерел енергії.

3. Методичні положення щодо функціонування механізму стратегічного управління розвитком альтернативної енергетики на основі конкретизації принципів, інструментів, функцій як складових розвитку енергетичної галузі, що дає змогу забезпечити баланс між використанням та відновленням соціо-еколого-економічних та енергетичних ресурсів, досягненням соціо-еколого-економічної та енергетичної безпеки із урахуванням потреб нинішніх і майбутніх поколінь (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, 4.3).

В рамках сформованого механізму виокремлено принципи, а саме системності, цілепокладання, комплексності, безперервного моніторингу, ієрархічності, гнучкості, управління підсистемами, ефективного використання та забезпечення ресурсами (екологічності), сприяння відновлюваним процесам, забезпечення безперервного інноваційного розвитку, забезпечення інвестиційної діяльності, задоволення потреб населення та надійності енергопостачання, ефективності та відповідності стратегічним орієнтирам розвитку, дотримання яких дозволяє реалізувати функції: екологічну, технологічну, інноваційну, економічно-фінансову, синергетичну, соціальну, інвестиційну, нормативно-правову, відновлювану, контрольно-управлінську.

4. Стратегічні пріоритети логістичного моніторингу еколого-енергетичної безпеки як зменшення використання традиційних джерел енергії, зниження викидів шкідливих речовин в оточуюче середовище, забезпечення зменшення витрат ресурсів на етапі їх переміщення, а також доцільності сприяння всебічному використанню альтернативних джерел енергії у взаємозв'язку з використанням логістичних систем в електроенергетичному комплексі, визначенням головних соціо-еколого-економічних проблем та з урахуванням теорії сталого розвитку національної економіки. Представлено модель

логістичного моніторингу еколого-енергетичної безпеки, яка дозволить інтегрувати інтереси держави і бізнесу у рамках розвитку екологічно чистих логістичних технологій в електроенергетиці (підрозділи 2.3, 4.3, 5.3).

Практичне використання розробленої моделі дозволяє обґрунтувати типові варіанти ключових стратегічних пріоритетів розвитку альтернативних джерел енергії з використанням логістичних систем.

5. Підхід до формування інституціонального забезпечення альтернативної енергетики, який передбачає активне сприяння соціальними та економічними інститутами процесу переходу енергетичної галузі на активне використання альтернативної енергетики в інноваційному, інвестиційному й освітньому планах, що надає можливість забезпечити оптимізацію відносин, сприятиме розвитку альтернативної енергетики (підрозділи 1.3, 5.2).

Зазначена наукова розробка сприяє вирішенню економічних й екологічних протиріч в системі управління сталим розвитком енергетичної галузі, призводитиме до зниження витрат виробництва, економічних і екологічних збитків, заподіяних навколишньому середовищу, що забезпечить комплексний розвиток альтернативної енергетики.

6. Доведено необхідність формування системи енергетично-логістичних кластерів як елементу стратегічного управління розвитком альтернативної енергетики. Обґрунтовано, що комплекс інструментів державної кластерної політики має відповідати такому її типу, який є найбільш доречним для визначеного етапу циклу та виду кластеру. Енергетично-логістичний кластер визначено як сконцентровану на певній території групу взаємозв'язаних установ, яка надає електроенергетичні послуги, а також пов'язаних з їх діяльністю компаній, що активно взаємодіють з споживачами електроенергетичних послуг (підрозділи 4.1, 4.2, 5.3).

Реалізація цих засад сприятиме ефективному використанню потенціалів енергетично-логістичних кластерів як інноваційних драйверів національної економіки.

Окрім спеціально названих у дисертації та авторефераті розробок певне значення для науки і практики, зокрема в актуальній сфері визначення стратегічних орієнтирів розвитку альтернативної енергетики в національній економіці України, мають також інші наукові розробки та удосконалення дисертантки. Серед них слід особливо виділити і підкреслити наступні:

Авторка дисертації в контексті дослідження теоретичного базису стратегічного управління розвитком альтернативної енергетики на основі

синтезу теоретичних доктрин, шкіл і концепцій економічної думки: неокласичної теорії, неоінституціональної теорії, поведінкової економіки визначає особливості альтернативної енергетики як сфери економічної діяльності і процесу прийняття рішень економічними агентами (с. 94-96).

Надзвичайно важливо, що в дисертації приділено детальну увагу державно-приватному партнерству як формі співпраці та розвитку альтернативної енергетики (підрозділ 4.2). Авторка пропонує підхід до розгляду державно-приватного партнерства як концепції сталих інструментів господарської взаємодії держсектора з приватним з позиції розвитку альтернативної енергетики.

4. Достовірність і повнота викладення основних положень дисертації

Дисертаційна робота Н.О. Рязанової складається зі вступу, п'ятих розділів, висновків, списку використаних джерел із 459 найменувань вітчизняних і зарубіжних авторів. Основний зміст дисертації викладено на 585 стор. Робота містить 30 таблиць на 28 стор., 56 рисунків обсягом 36 стор., що наглядно розкривають процес дослідження, його основні результати і значимість для науки і практики, враховуючи виняткову актуальність досліджуваної проблеми для економіки та управління національним господарством.

Застосування наукових підходів і методів дослідження, таких як, принцип збігу історичного і логічного (стор. 41-46), гіпотетико-дедуктивний метод (стор. 90-96), системно-аналітичний метод (стор.194-201), системно-структурний підхід (стор. 323-326), структурно-функціональний підхід (стор. 232-240, 260,-269, 359-365), статистичний аналіз (стор. 170-178, 183-187,192-193), метод синтезу (стор. 101-102, 109-111), метод моделювання (стор. 196-207), програмно-цільовий метод (стор. 136-138, 147-149, 289-295), табличний і графічний методи (стор. 44, 56, 201-206 тощо), метод спостережень та анкетування (стор. 222-226), залучення широкої інформаційної бази дали змогу забезпечити належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації. Достовірність, повнота викладу і обґрунтованість основних положень дисертаційної роботи обумовлена аргументованим вибором і критичним аналізом фундаментальних положень економічних теорій, коректністю застосування методів дослідження, цілісністю висновків і рекомендацій, а також позитивним досвідом їх використання у практиці визначення стратегічних орієнтирів розвитку альтернативної

енергетики в національній економіці України.

Основні положення та найвагоміші результати дисертаційної роботи викладені у 51 основних наукових роботах, серед них - 1 одноосібна монографія, 3 колективні монографії; 21 стаття у наукових фахових виданнях, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах, 3 статті у виданнях іноземних держав; 23 - у матеріалах конференцій. Загальний обсяг опублікованих праць становить 51,29 у.-друк. арк.

Суть основних положень, наукових і прикладних результатів дисертації належним чином і повною мірою розкрита в авторефераті.

5. Практична значимість і впровадження результатів дослідження

Практична значимість результатів дисертації полягає, насамперед, у тому, що основні теоретичні узагальнення, наукові положення, висновки та прикладні рекомендації мають істотне значення для розвитку альтернативної енергетики в національній економіці України.

Впровадження результатів дисертаційної роботи надає додаткову можливість окремим підприємствам та установам здійснювати розробку стратегій розвитку альтернативної енергетики.

Потрібно відзначити, що основні положення та результати дослідження доведено до рівня практичних рекомендацій і використано при розробці та реалізації законодавчих актів щодо стратегічного управління розвитком альтернативної енергетики Комітетом Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг, підкомітетом з питань нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії, альтернативних видів палива, Старобільською районною державною адміністрацією Луганської області, Асоціацією органів місцевого самоврядування Луганської області, Товариством з обмеженою відповідальністю «ДТЕК», Громадською організацією «Асоціація вугільних підприємств», Товариством з обмеженою відповідальністю «Семіол», Дочірнім підприємством виробничо-конструкторською фірмою «ШАТЛ»

Важливе прикладне значення має також те, що теоретичні положення дисертації використані в освітньому процесі Державного Закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» при викладанні дисциплін «Національна економіка», «Економіка галузевих комплексів», а також під час розробки професійних компетентностей випускників економічних спеціальностей.

6. Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Поряд з охарактеризованими вище науковими здобутками та значимими прикладними розробками дисертація не позбавлена певних недоліків, прогалин та дискусійних моментів:

1. У дисертаційній роботі перелічені дефініції науковців щодо трактування понять «стратегія», «альтернативні джерела енергії», приведено власне бачення підходів до їх ідентифікації, але не акцентовано уваги до поняття «стратегічне управління розвитком альтернативної енергетики», хоча автор досить часто звертається до нього.

2. Автором проведено докладний аналіз концептуальних засад стратегічного розвитку альтернативної енергетики, що представлено та системно організоване на теоретичному, методологічному та організаційному рівнях, функціонально поєднаних на основі стратегічних орієнтирів розвитку альтернативної енергетики, але немає чіткого визначення того, які саме з перелічених підходів покладено в основу методологічного базису стратегічного розвитку альтернативної енергетики.

3. Викладання змісту різних видових призначень поняття «механізм» в сучасній економічній науці (табл. 2.1, с. 103-105) доцільно було б віднести до додатків, що не знизило б якості сприйняття інформації.

4. Рис. 5 автореферату «Схема взаємодії елементів реалізації енергетичної політики» та пояснення в тексті роботи не дають уяви щодо кількісного складу основних її складових. Недостатньо деталізована структура складових, механізми їх взаємодії із зовнішнім середовищем, механізми реалізації енергетичної політики.

5. У дисертації доцільно було б навести систему показників для оцінювання ефективності стратегічного управління розвитком альтернативної енергетики, яка забезпечує розвиток альтернативної енергетики на засадах сталості.

6. Занадто довгими є положення у параграфі 4.3, в яких розглядаються логістичні системи управління якістю постачань електроенергії. На нашу думку, їх можна було б безболісно скоротити.

7. Варто було б дати авторський погляд на питання, пов'язані з перспективою підключення енергосистеми України для максимально ефективного використання альтернативної енергетики до енергосистемі ЄС. Очевидно, дослідженню цих аспектів проблеми має бути приділена додаткова увага у майбутньому.

В цілому, вказані дискусійні положення та недоліки не впливають на цілісну оцінку дисертаційної роботи з точки зору її цінності й значимості для науки і практики та не змінюють в цілому позитивної оцінки роботи.

7. Загальні висновки та оцінка про відповідність роботи встановленим вимогам МОН України

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею, в якій автором особисто одержано нові науково обґрунтовані результати, котрі в сукупності вирішують важливу наукову і значиму прикладну проблему в сфері управління національним господарством – визначення стратегічних орієнтирів розвитку альтернативної енергетики в національній економіці України.

Ретельний аналіз змісту дисертації та автореферату дисертації, Рязанової Н.О. «Стратегічні орієнтири розвитку альтернативної енергетики в національній економіці України», ознайомлення з науковими працями здобувача дають змогу стверджувати, що дисертаційна робота є самостійною завершеною оригінальною науковою працею, яка виконана на високому теоретичному, методологічному і прикладному рівнях.

Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 - Економіка та управління національним господарством.

В цілому, детальне вивчення дисертації, актуальність розглянутих проблем, наукова новизна і практична значимість, результати впровадження дають усі необхідні і достатні підстави для загального висновку про те, що дисертаційна робота Рязанової Наталії Олексіївни відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567» (зі змінами та доповненнями), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор
професор кафедри міжнародних
економічних відносин
Луцького національного
технічного університету

Лютак О.М.

26.03.2021р.